

Шутенко Світлана Василівна,
завідувач кафедри мовної підготовки
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕКСТІВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЯК ОДИН ЗІ СПОСОБІВ ГАРМОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Інтегруючи досягнення науки й техніки, криміналістика спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів і технологій, використання яких покликано розв'язувати складні практичні завдання, поміж яких особливого значення набуває гармонізація українського законодавства. Одним зі шляхів вирішення цього завдання є проведення кваліфікованої експертної оцінки текстів нормативно-правових актів. Метою такого дослідження є оцінка змісту та структури акта на предмет його стійкості до злочинних посягань та ефективності для правозастосування.

У науковій літературі є різні підходи до визначення поняття «лінгвістична експертиза». Зокрема, Н. Артикуца визначає лінгвістичну експертизу як спосіб дослідження тексту з метою надання кваліфікованої експертної оцінки різних параметрів тексту, мовних засобів різного рівня (графічних, фонетичних, граматичних, стилістичних тощо), їх відбору і використання, відповідності певним нормам та критеріям, нині активно застосовується у різних сферах юридичної діяльності (лінгвостилістична експертиза законопроектів, фоноскопична експертиза як різновид криміналістичної експертизи, авторознавча експертиза, експертиза конфліктних текстів (у документаційних й інформаційних спорах), мовноідентифікаційна експертиза (лінвографічна, почеркознавча), експертиза рекламних текстів тощо) [1, С. 48]. Л.

Ажнюк вважає, що «лінгвістична експертиза – це спеціалізоване мовознавче дослідження текстових матеріалів та інших мовних об'єктів для з'ясування питань, що можуть мати юридичні наслідки» [2, С. 8].

Науковці визначають різні аспекти проведення лінгвістичної експертизи нормативно-правових актів. Зокрема О. Юрчук виокремлює: логіко-лінгвістичний (аналіз правничої термінології, застосованої в нормативному акті, граматичної будови мовлення законодавця, чинників, що можуть негативно впливати на точність визначень); юридико-технічний (техніка побудови спеціального тексту); семіотичний (текст права як знакова система); діахронічний (вивчення пам'яток права, які мали чинність у попередні часи); контрастивний (порівняльне дослідження текстів нормативних актів) [3, С.160].

Слід зазначити, що в Україні такі дослідження переважно виконуються у межах судового процесу. На законодавчому рівні лінгвістичну експертизу визначено як підвид криміналістичних експертиз. Об'єктом дослідження лінгвістичної експертизи мовлення є продукт мовленнєвої діяльності людини, відображений у писемній або в усній формі (зафіксований у відео-, фонограмі) [4].

У межах дослідження писемного мовлення виділяють авторознавчу та семантико-текстуальну експертизу [4]. Основним завданням авторознавчої експертизи є ідентифікація автора тексту. Під час дослідження вирішуються ідентифікаційні завдання (щодо ототожнення особи автора тексту), а також діагностичні завдання (щодо умов, особливостей складання тексту, факту викривлення ознак писемного мовлення, місця формування мовленнєвих навичок, рідної мови, освіти автора документа тощо) [4].

Семантико-текстуальна експертиза вирішує завдання щодо встановлення змісту понять, лексичного значення слів або словосполучень, використаних у наданих на дослідження текстах

або усних повідомленнях (за їх текстовим відтворенням), їх стилістичної забарвленості, смислового навантаження, характеру інформації, що міститься в них (чи може така інформація розглядатися як образлива, чи містить вона загрозу конкретній особі (особам) тощо), тобто вирішення питань мовленнєвого характеру, не пов'язаних із встановленням фактичних даних про автора [4].

Слід зазначити, що стаття 44 «Експертиза проекту нормативно-правового акта» чинного Закон України «Про правотворчу діяльність» вимагає обов'язкової експертизи нормативно-правових актів на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (acquis EC), а також науковій, юридичній (правовій), антикорупційній, гендерно-правовій, антидискримінаційній та іншим експертизам, визначеним законом [5], проте не зобов'язує законодавців надавати проекти на проведення лінгвістичної експертизи.

Отже, лінгвістична експертиза текстів нормативно-правових актів – не просто редагування, а глибокий аналіз змісту і форми тексту для уникнення правових колізій та забезпечення ефективності правозастосування, гармонізації законодавства, а отже – інтеграції України в правовий простір Європейського Союзу.

Воєнний стан змушує переглядати методики та інструменти експертних досліджень, адаптуючи їх до умов підвищеного ризику та нестабільності. Ефективне проведення судової експертизи сприяє зміцненню верховенства права та захисту прав людини, а також формує основу для післявоєнного відновлення та примирення.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н.В. Законодавчий текст як предмет лінгвістичної

експертизи. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2462/Artykytsa_Zakonod_tekst.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 26.09.2022).

2. Ажнюк Л.В. Лінгвістична експертиза як юридичний інструмент. Магістеріум. Мовознавчі студії. 2017. Вип. 66. С. 8.

3. Юрчук О.Ф. Експертний лінгвістичний аналіз як елемент нормотворчої діяльності (на матеріалі нормативно-правових актів України та Автономної Республіки Крим). Вісник Університету внутрішніх справ. Харків, 1999. Вип. 7 (1). С. 160.

4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

5. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354>.

Юлдашева Світлана Анатоліївна,
професор кафедри ділової української та іноземних мов навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук, доцент

ПРАВНИЧА ТЕРМІНОЛОГІЯ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ЧАС: ВИКЛИКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ

Повномасштабна військова агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася у 2022 році, стала каталізатором глибинних змін у всіх сферах суспільного життя, включно з